

Motion till riksdagen 2023/24:2633

av Fredrik Olovsson m.fl. (S)

Gruv- och mineralpolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en extern instans som godkänner miljökonsekvensbeskrivningen och om denna kan anses komplett innan miljöprövning inleds, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att s.k. Natura 2000-tillstånd ej ska vara förutsättning för meddelande av bearbetningskoncession enligt minerallagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändringstillstånd ska vara huvudregel vid ändringsprövningar för miljötillstånd och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en lex Cementa med en permanent möjlighet för regeringen att kunna tillståndspröva samhällsviktig verksamhet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndigheter under en tillståndsprövning ska arbeta rådgivande och lösningsorienterat och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för utvinning av metaller och mineral från såväl primära som sekundära källor med särskilt fokus på innovationskritiska metaller och mineral och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kritiska råmaterial och strategiska råmaterial samt basmetaller och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga ett snabbspår för brytning av kritiska jordartsmetaller och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att revidera och inkludera prospektering och strategiska råmaterial i mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över de regelverk som reglerar återvinning och återanvändning av metaller och mineral och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en större andel av det värde som gruv- och mineralnäringen genererar ska komma hela landet till del och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Koldioxidfri stålproduktion, batterifabriker, eldrivna tunga lastbilar och återvinning av gruvavfall skapar nu tusentals nya jobb i hela landet. Bra jobb, med svenska löner och kollektivavtal. Men för att klara klimatomställningen och öka den svenska konkurrenskraften behöver vi växla upp den gröna och digitala omställningen ännu mer. Vi behöver storsatsa på grön teknik och elektrifiering och se till att de nya jobb som klimatomställningen skapar hamnar i Sverige och inte i andra länder. Det kräver metaller och mineral. En elbil innehåller som exempel 3–4 gånger mer koppar än en bil med förbränningsmotor.

I dag kontrolleras en stor del av de kritiska metaller och mineral EU behöver av ett fåtal länder som genom sin kontroll kan påverka världsmarknadspriset. Vi har också sett rapporter om dåliga arbetsvillkor och barnarbete i gruvor i dessa länder.

Det finns gott om efterfrågade metaller som kobolt, grafit, nickel och koppar i Sverige. Metallerna finns både i marken och i gammalt gruvavfall. Bara LKAB kan producera motsvarande 30 procent av EU:s import av sällsynta jordartsmetaller från sitt gamla gruvavfall. För Sverige innebär det en möjlighet att bidra med metaller och mineral som framställs på ett mer hållbart, miljöanpassat och socialt ansvarsfullt sätt än i gruvor med stora miljöutsläpp och barnarbete. Men tillståndprocesserna för att ta hand om detta är i dag krångliga och oförutsägbara och riskerar att ta lång tid.

Effektivare och snabbare tillståndprocesser

Kontakter mellan företag och myndigheter behöver förenklas och hela arbetet bli mer lösningsorienterat. Vi behöver färre byråkratiska hinder som komplicerar tillståndprocesserna och gör dem långsamma. En instans som kan granska och bedöma om en miljökonsekvensbeskrivning är komplett bör införas så att miljöprövning i domstol kan påbörjas när fullgott underlag är tillgängligt.

Något som skapar osäkerhet i tillståndprocesserna är när i prövningen om Natura 2000-tillstånd ska ske. Det finns en risk att det hämmar utvecklingen då stora resurser måste läggas i ett mycket tidigt skede och kan innebära att företag väljer bort investeringar i svensk gruvnäring. Därför vill vi införa en samlad prövning av tillstånd enligt miljöbalken och Natura 2000.

Många av Sveriges industrier som befinner sig i en omställning behöver förnya tillstånd för en verksamhet som inte släpper ut koldioxid. Något vi bedömer som centralt för att effektivisera tillståndprocesserna är Miljöprövningsutredningens förslag om att ändringstillstånd bör vara huvudregel och att fler verksamheter ska kunna ändra sina tillstånd på ett lättare sätt. Utredaren argumenterade kraftfullt för en ökad användning av ändringstillstånd och pekade även på att det med digitaliseringen finns bättre möjlig-

heter att få en överblick över en verksamhets totala verkningar på miljön även vid fler ändringstillstånd. Vi menar att det finns tillräckligt underlag för regeringsförslag i frågan och ett förslag bör snarast läggas fram för beslut. Det är därför olyckligt att regeringen aviserat att frågan om ändringstillstånd ska utredas ytterligare.

Den socialdemokratiska regeringen gav ett tillfälligt tillstånd till Cementa för fortsatt brytning i Slite. För att undvika att Sverige hamnar i situationer där verksamheter som är samhällsviktiga ska en permanent möjlighet för regeringen att tillståndspröva sådan verksamhet införas. Regeringen har ytterligare förstärkt behovet genom att neka tillstånd till två andra företagsansökningar, i Norrbotten respektive Värmland.

En annan viktig del i en effektiv tillståndsgivning är bra samrådsprocesser mellan de som ansöker om tillstånd och myndigheterna. I dag finns det ibland brister såväl hos myndigheter som hos sökande företag som leder till att tillståndsgivningen drar ut på tiden.

Kritiska och strategiska råmaterial – viktiga för grön omställning

De flesta kritiska råmaterial och strategiska råmaterial är kopplade till s.k. bärande- eller huvudmetaller som nickel, zink, järn, guld och koppar. Att utvinna kritiska metaller som biprodukter är inte bara resurseffektivt, utan produktionen blir också mindre känslig för marknadsmanipulation och instabila marknader som ofta är förknippade med kritiska råmaterial och strategiska råmaterial.

Varje utvinning börjar med prospektering. Vi ser nu hur vi behöver öka intresset för ny prospektering i Sverige. Vikten av prospektering är avgörande för att trygga framtidens försörjning av kritiska och strategiska råmaterial. Här är SGU:s Malåkontor ett avgörande nav för svensk gruvnäring – framför allt för prospektering. Det är där den första kontakten med Sverige ofta sker för prospekteringsbolag. I Malå finns Sveriges borrhärnarkiv och kunskap från många års historiska prospekteringsinsatser. Det här är verksamhet som skulle behöva stärkas upp, inte minst med ett ökande intresse för tryggad försörjning av metall och mineral inom EU och i det rådande säkerhetspolitiska läget. Sverige kan och ska bidra till den ökade efterfrågan på kritiska metaller, både genom ökad gruvbrytning och förbättrade processer för återvinning. Utvinning av metaller och mineral från såväl primära som sekundära källor med särskilt fokus på innovationskritiska metaller och mineral behöver öka och regeringen bör bl.a. låta utreda ett snabbspår för brytning av kritiska jordartsmetaller.

EU-kommissionen har nu tagit fram den s.k. kritiska råmateriallistan så att den även omfattar strategiskt viktiga råmaterial. Förordningen som styr detta får dock inte försämrat villkoren för utvinning, förädling och återvinning av andra råmaterial än de som klassificerats som kritiska eller strategiska. Det är viktigt att kontinuerligt utveckla listan och även inkludera basmetaller samt att förordningen förbättrar villkoren för utvinning, förädling och återvinning av andra råmaterial än de som klassificerats som kritiska eller strategiska.

Höga miljökrav och hänsyn till klimat- och samhällsnytta

Socialdemokraterna värnar självklart fortsatt höga svenska miljökrav. För en hållbar försörjning av metaller och mineral måste dock större hänsyn tas till klimatnyttan och dess samhällsnytta. En större andel av det värde som gruv- och mineralnäringen

genererar bör komma hela landet till del. De regelverk som reglerar återvinning och återanvändning av metaller och mineral bör ses över.

Svensk gruv- och mineralnäring har stor betydelse både för Sverige som land, i det regionala och lokala perspektivet och för att klara den globala klimatkrisen. Kan vi bidra än mer med metaller och mineral producerade under goda arbetsvillkor och skydd för miljön, i stället för råvaror producerade med barnarbete och låga miljökrav, ska vi göra det. Men vi ska aldrig tumma på våra höga miljöambitioner – de är en konkurrensfördel för Sverige och våra företag. Givet att gruv- och mineralfrågor får en allt större betydelse och att området är i förändring, inte minst på grund av ett ökat intresse från EU, bör den svenska mineralstrategin uppdateras. Det är av stor betydelse att regeringen på ett samlat sätt beskriver sin strategi för att ta vara på de goda svenska förutsättningarna och värnar svenska nationella intressen i mineralpolitiken. Strategin bör även inkludera prospektering och strategiska råmaterial.

Fredrik Olovsson (S)

Monica Haider (S)

Marianne Fundahn (S)

Aida Birinxhiku (S)

Mattias Jonsson (S)

Isak From (S)

Daniel Vencu Velasquez Castro (S)